

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GENESI AD LITTERAM.

LIBRI XII¹.

LIBER I.

EXPENDITUR INITIUM GENESIOS: « IN PRINCIPIO FECIT DEUS COELUM ET TERRAM: »
USQUE AD VERSICULUM 5, « ET VOCAVIT DEUS LUCEM DIEM, ETC. »

CAPUT I.

In Scriptura quid considerandum. Quidve proprie significetur versiculis 1 et 2 Genesios.

I. OMNIS divina Scriptura bipertita est², secundum id quod Dominus significavit, dicens scribam eruditum in regno Dei similem esse patrifamilias proferenti de thesauro suo nova et vetera³, quæ duo etiam Testamenta dicuntur. In libris autem omnibus sanctis intueri oportet, quæ ibi æterna intimentur, quæ facta narrentur, quæ futura prænuntientur, quæ agenda præcipiantur vel moneantur.

¹ Inchoati circiter an. 401, absoluti sub an. 415. Vide *Retract.* lib. II, cap. 24. — ² Vide D. Guillon tom. XXI, pag. 317-326. — ³ *Matth.* xiii, 52.

In narratione ergo rerum factarum quaeritur utrum omnia secundum figuratum tantummodo intellectum accipiantur, an etiam secundum fidem rerum gestarum asserenda et defendenda sint. Nam non esse accipienda figuraliter, nullus Christianus dicere audebit, attendens Apostolum dicentem: « Omnia autem hæc in figura contingebant » illis¹; » et illud quod in Genesi scriptum est, « Et erunt » duo in carne una², » magnum sacramentum commendantem in Christo et in Ecclesia³.

II. Si ergo utroque modo illa Scriptura scrutanda est, quaeramus quomodo dictum est præter allegoricam significationem: « In principio fecit Deus cælum et terram⁴: » utrum in principio temporis: an quia primo omnium facta sint: an in principio quod est Verbum Dei unigenitus Filius. Et quomodo possit ostendi Deum sine ulla sui commutatione operari mutabilia et temporalia. Et quid significetur nomine cæli et terræ, utrum spiritualis corporalisque creatura cæli et terræ vocabulum acceperit, an tantummodo corporalis: ut in hoc libro de spiritali tacuisse intelligatur, atque ita dixisse cælum et terram, ut omnem creaturam corpoream superiorem atque inferiorem significare voluerit. An utriusque informis materia dicta est cælum et terra: spiritualis videlicet vita, sicuti esse potest in se, non conversa ad Creatorem; tali enim conversione formatur atque perficitur; si autem non convertatur, informis est: corporalis autem si possit intelligi per privationem omnis corporeæ qualitatis, quæ apparet in materia formata, cum jam sunt species corporum, sive visu, sive alio quolibet sensu corporis perceptibiles.

III. An cælum intelligendum est creatura spiritalis ab exordio, quo facta est, perfecta illa et beata semper, terra vero, corporalis materies adhue imperfecta; quia « Terra,

¹ 1 Cor. x, 11. — ² Gen. ii, 24. — ³ Ephes. v, 32. — ⁴ Gen. i, 1.

» inquit, erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant » super abyssum¹; » quibus verbis videtur informitatem significare substantiæ corporalis. An utriusque informitatis his etiam posterioribus verbis significatur: corporalis quidem eo quod dictum est: « Terra erat invisibilis et incomposita: » spiritalis autem, eo quod dictum est, » Tenebræ erant super abyssum; » ut translato verbo tenebrosam abyssum intelligamus naturam vitæ informem, nisi convertatur ad Creatorem, quo solo modo formari potest, ut non sit abyssus; et illuminari, ut non sit tenebrosa. Et quomodo dictum est: « Tenebræ erant super » abyssum; » an quia non erat lux: quæsi esset, utique superasset, et tanquam superfunderetur: quod tunc fit in creatura spiritali, cum convertitur ad incommutabile atque incorporale lumen, quod Deus est.

CAPUT II.

De versiculo 3. Quomodo dixit Deus: Fiat lux, an per creaturam, an per æternum Verbum.

IV. Et quomodo dixit Deus: « Fiat lux; » utrum temporaliter, an in Verbi æternitate. Et si temporaliter utique mutabiliter; quomodo ergo possit intelligi hoc dicere Deus, nisi per creaturam: ipse quippe est incommutabilis. Et si per creaturam dixit Deus: « Fiat lux; quomodo est prima creatura lux, si erat jam creatura, per quam Deus diceret, « Fiat lux. » Annon est lux prima creatura; jam dictum erat, « In principio fecit Deus cælum et terram; » et poterat per celestem creaturam vox fieri tem-

¹ Gen. 1, 2.

paliter atque mutabiliter, qua diceretur: « Fiat lux. » Quod si ita est, corporalis lux facta est ista, quam corporeis oculis cernimus, dicente Deo per creaturam spiritalem, quam Deus jam fecerat, cum in principio fecit Deus cœlum et terram, « Fiat lux; » eo modo quo per talis creature interiorum et occultum motum divinitus dici potuit: « Fiat lux. »

V. An etiam corporaliter sonuit vox dicentis Dei, « Fiat lux; » sicut corporaliter sonuit vox dicentis Dei; « Tu » es Filius meus dilectus¹; » et hoc per creaturam corporalem, quam fecerat Deus, cum in principio fecit cœlum et terram, antequam fieret lux, quæ in hac sonante voce facta est. Et si ita est, qua lingua sonuit ista vox, dicente Deo, « Fiat lux: » quia nondum erat linguarum diversitas, quæ postea facta est in ædificatione turris post diluvium². Quænam lingua erat una et sola, qua Deus locutus est, « Fiat lux: » et quis erat quem oportebat audire, atque intelligere, ad quem vox huiusmodi proferretur. An hæc absurda carnalisque cogitatio est atque suspicio?

VI. Quid ergo dicemus? An id quod intelligitur in sono vocis, cum dicitur, « Fiat lux, » non autem ipse corporeus sonus, hoc bene accipitur esse vox Dei? Et utrum hoc ipsum ad naturam pertineat Verbi ejus, de quo dicitur: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum³. » Cum enim de illo dicitur: « Omnia per ipsum facta sunt; » satis ostenditur et lux per ipsum facta, cum dixit Deus: « Fiat lux; » quod si ita est; æternum est quod dixit Deus, « Fiat lux; » quia Verbum Dei Deus apud Deum, Filius unicus Dei, Patri cœternus est: quamvis Deo hoc in æterno Verbo dicente creatura temporalis facta sit. Cum enim verba sint temporis, cum dicimus quando et aliquando; æternum

¹ Matth. 11, 17. — ² Gen. 11, 7. — ³ Joan. 1, 1.

tamen est in Verbo Dei, quando fieri aliquid debeat: et tunc fit quando fieri debuisset in illo Verbo est, in quo non est quando et aliquando, quoniam totum illud Verbum æternum est.

CAPUT III.

De eodem versiculo 3. Quid sit lux illa. Curve non dictum: Fiat cœlum, etc. sicut Fiat lux, Responsio 1.

VII. Ex quid est lux ipsa quæ facta est, utrum spiritale quid, an corporale. Si enim spiritale, potest ipsa esse prima creatura, jam hoc dicto perfecta, quæ primo cœlum appellata est, cum dictum est: « In principio fecit Deus cœlum et terram: ut quod dixit Deus: Fiat lux; » et facta et lux, » eam revocante ad se Creatore, conversio ejus facta atque illuminata intelligatur.

VIII. Et cur ita dictum est: « In principio fecit Deus cœlum et terram; » et non dictum est: « In principio dixit Deus: Fiat cœlum et terra, et facta sunt cœlum et terra: sicut de luce narratur, « Dixit Deus: Fiat lux, et facta est lux? » Utrum potius universaliter nomine cœli et terræ comprehendendum erat et commendandum quod fecit Deus; et deinde per partes exequendum, quomodo fecit, cum per singula dicitur: « Dixit Deus: » id est, quia per Verbum suum fecit, quidquid fecit?

CAPUT IV.

Altera responsio ad superiorem questionem.

IX. AN cum primum fiebat informitas materiæ sive spiritalis, sive corporalis, non erat dicendum : « Dixit Deus : » Fiat ; » quia formam Verbi semper Patri coherentis, quo sempiternæ dicit Deus omnia, neque sono vocis, neque cogitatione tempora sonorum volvente, sed coæterna sibi luce a se genitæ Sapientiæ, non imitatur imperfectio, cum dissimilis ab eo quod summe ac primitus est, informitate quadam tendit ad nihilum; sed tunc imitatur Verbi formam, semper atque incommutabiliter Patri coherentem, cum et ipsa pro sui generis conversione ad id quod vere ac semper est, id est, ad creatorem suæ substantiæ, formam capit, et fit perfecta creatura : ut in eo quod Scriptura narrat, « Dixit Deus : Fiat, » intelligamus Dei dictum incorporeum in natura Verbi ejus coæterni revocantis ad se imperfectionem creaturæ, ut non sit informis, sed formetur secundum singula, quæ per ordinem exequitur. In qua conversione et formatione, quia pro suo modo imitatur Deum Verbum, hoc est, Dei Filium semper Patri coherentem, plena similitudine et essentia pari qua ipse et Pater unum sunt¹; non autem imitatur hanc Verbi formam, si aversa a Creatore, informis et imperfecta remaneat : propterea Filii commemoratio non ita fit quia Verbum, sed tantum quia principium est, cum dicitur : « In principio fecit Deus cælum et terram ; » exordium quippe creaturæ insinuat adhuc in informitate imper-

¹ Joan. x, 30.

fectionis : fit autem Filii commemoratio, quod etiam Verbum est, eo quod scriptum est : « Dixit Deus : Fiat, » ut per id quod principium est, insinuet exordium creaturæ existentis ab illo adhuc imperfectæ; per id autem quod Verbum est, insinuet perfectionem creaturæ revocatæ ad eum, ut formaretur inhaerendo Creatori, et pro suo genere imitando formam sempiternæ atque incommutabiliter inhaerentem Patri, a quo statim hoc est quod ille.

CAPUT V.

Informem esse creaturam intellectualem, nisi perficiatur conversa ad divinum Verbum. — Spiritus sanctus cur super aquam ferri dictus est, antequam narraretur dixisse Deum ; Fiat lux.

X. NOX enim habet informem vitam Verbum Filium, cui non solum hoc est esse quod vivere, sed etiam hoc est vivere, quod est sapienter ac beate vivere. Creatura vero quanquam spiritalis et intellectualis vel rationalis, quæ videtur esse illi Verbo propinquior, potest habere informem vitam : quia non sicut hoc est ei esse quod vivere, ita hoc vivere quod sapienter ac beate vivere. Aversa enim a Sapientia incommutabili, stulte ac misere vivit, quæ informitas ejus est. Formatur autem conversa ad incommutabile lumen Sapientiæ, Verbum Dei. A quo enim existit ut sit utcumque ac vivat, ad illum convertitur ut sapienter ac beate vivat. Principium quippe creaturæ intellectualis est æterna Sapientia, quod principium manens in se incommutabiliter, nullo modo cessat occulta inspiratione vocationis loqui ei creaturæ, cui principium

est, ut convertatur ad id ex quo est, quod aliter formata ac perfecta esse non possit. Ideoque interrogatus quis esset, respondit : « Præcipium quia et loquor vobis¹. »

XI. Quod autem Filius loquitur, Pater loquitur quia Patre loquente dicitur Verbum quod Filius est, æterno more si more dicendum est, loquente Deo Verbum cœternum. Inest enim Deo benignitas summa, et sancta et justa, et quidem non ex indigentia, sed ex beneficentia veniens amor in opera sua. Propterea prius quam scriberetur, « Dixit Deus : Fiat lux; » præcessit Scriptura dicens : » Et spiritus Dei superferebatur super aquam. » Quia sive aquæ nomine appellare voluit totam corporalem materiam, ut eo modo insinuaret unde facta et formata sint omnia, quæ in suis generibus jam dignoscere possumus, appellans aquam, quia ex humida natura videmus omnia in terra per species varias formari atque concresecere; sive spiritalem vitam quamdam ante formam conversionis quasi fluitantem : superferebatur utique Spiritus Dei : quia subiacebat scilicet bonæ voluntati Creatoris, quidquid illud erat quod formandum perficiendumque inchoaverat : ut dicente Deo in Verbo suo, « Fiat lux; » in bona voluntate, hoc est, in beneplacito ejus, pro modulo sui generis maneret quod factum est; et ideo rectum est, quod placuerit Deo, Scriptura dicente : « Et facta est lux; et vidit » Deus lucem, quia bona est². »

¹ Joan. viii, 25. — ² Hæc translata sunt in lib. de 8 qq. Dulcissimi in resp. ad q. 8. — ³ Gen. 1, 4.

CAPUT VI.

De versiculo 4. Trinitas insinuata cum in inchoatione, tum in perfectione creature.

XII. Ut quemadmodum in ipso exordio inchoate creature, quæ cœli et terræ nomine propter id quod de illa perficiendum erat commemorata est, Trinitas insinuatur Creatoris : (nam dicente Scriptura, « In principio fecit » Deus cœlum et terram : » intelligimus Patrem in Dei nomine, et Filium in principii nomine, qui non Patri, sed per se ipsum creatæ primitus ac potissimum spirituali creature, et consequenter etiam universæ creature principium est; dicente autem Scriptura, « Et Spiritus Dei » ferebatur super aquam, » completam commemorationem Trinitatis agnoscimus :) ita et in conversione atque perfectione creature, ut rerum species digerantur, eadem Trinitas insinuetur; Verbum Dei scilicet, et Verbi generator, cum dicitur : « Dixit Deus; » et sancta bonitas, in qua Deo placet quidquid ei pro suæ naturæ modulo perfectum placet, cum dicitur : « Vidit Deus quia bonum » est. »

CAPUT VII.

Spiritus Dei cur dictus est superferri super aquam.

XIII. Sed cur commemorata prius quamvis imperfecta creatura postea commemoratur Spiritus Dei, prius dicente

Scriptura : « Terra autem erat invisibilis et incomposita, » et tenebræ erant super abyssum; » ac deinde inferente, « Et Spiritus Dei superferebatur super aquam? » An quoniam egenus atque indigus amor ita diligit, ut rebus, quas diligit, subjiçiat; propterea cum commemoraretur Spiritus Dei, in quo sancta ejus benevolentia dilectioque intelligitur, superferri dictus est, ne faciendæ opera sua per indigentiam necessitatem potius quam per abundantiam beneficentiæ Deus amare putaretur? Cujus rei memor Apostolus dicturus de charitate, supereminentem viam demonstraturum se ait¹. Et in alio loco, « Supereminentem, » inquit, scientiæ charitatem Christi². » Cum ergo sic oporteret insinuari Spiritum Dei, ut superferri diceretur, commodius factum est ut prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur : non enim loco, sed omnia superante, ac præcellente potentia.

CAPUT VIII.

Dei amor in creaturas prestat eis ut sint, et ut manent.

XIV. *ITA* etiam rebus ex illa inchoatione perfectis atque formatis, « Vidit Deus quia bonum est : » placuit enim quod factum est, in ea benignitate qua placuit ut fieret. Duo quippe sunt, propter quæ amat Deus creaturam suam, ut sit, et ut maneat. Ut esset ergo quod maneret, » Spiritus Dei superferebatur super aquam : » ut autem maneret, « Vidit Deus quia bonum est. » Et quod de luce dictum est, hoc de omnibus. Manent enim

¹ 1 Cor. xii, 31. — ² Ephes. iii, 19.

quædam supergressa omnem temporalem volubilitatem in amplissima sanctitate sub Deo : quædam vero secundum sui temporis modos, dum per decessionem successionemque rerum secularum pulchritudinem contextur.

CAPUT IX.

Rursum de versiculo 3. Utrum in tempore dictum sit, Fiat lux, an sine tempore.

XV. *QVOD* ergo dixit Deus : » Fiat lux, et facta est lux; » in aliquo die dixit, an ante omnem diem? Si enim Verbo sibi cœterno dixit, hoc utique intemporaliter dixit : si vero temporaliter dixit, non Verbo sibi cœterno, sed per aliquam dixit creaturam temporalem, ac per hoc non erit prima creatura lux, quia jam erat per quam temporaliter diceretur, « Fiat lux. » Atque illud ante omnem diem fecisse intelligitur, quod dictum est, « In principio fecit » Deus cœlum et terram : » ut cœli nomine intelligatur spiritalis jam facta et formata creatura, tanquam cœlum cœli hujus, quod in corporibus summum est. Secundo enim die factum est firmamentum quod rursus cœlum appellavit. Terræ autem abisso, imperfecto corporalis substantiæ significata est, unde temporalia illa fierent, quorum prima esset lux.

XVI. *QVOMODO* autem per creaturam, quam fecit ante tempora, dici potuit temporaliter, » Fiat lux, » invenire difficile est. Sono enim vocis non intelligimus dictum : nam quiddam tale est, corporeum est. An ex illa imperfectione substantiæ corporalis fecit aliquam vocem cor-

porcam, per quam sonaret, « Fiat lux? » Ergo aliquod vocale corpus ante lucem creatum atque formatum est. Sed si ita est, jam erat tempus, per quod vox curreret, sonorumque spatia sibi succedenda præterirent. Quod si jam erat tempus antequam fieret lux, in quo tempore fieret vox quæ resonaret, « Fiat lux; » ad quem diem pertinebat illud tempus? Unus enim dies idemque primus ille numerari incipit, quo facta est lux. An ad ipsum diem pertinet totum spatium temporis, et quo factum est vocale corpus, per quod sonaret, « Fiat lux, » et quo facta est ipsa lux? Sed omnis talis vox propter audientis corporalem sensum a loquente profertur; ita enim factus est, ut percusso aëre sentiat. Numquid itaque talem habebat auditum illud quiddam erat invisibile et incompositum, cui sic Deus personaret ac diceret, « Fiat lux? » Abscedat itaque hæc ab animo cogitantis absurditas.

XVII. Utrum ergo spiritalis motus, sed tamen temporalis erat, quo dictum intelligimus, « Fiat lux, » expressus ab æterno Deo per Verbum coeternum in creatura spiritali, quam jam fecerat, cum dictum est: « In principio fecit Deus cælum et terram, » id est, in illo cælo cæli: an et ista locutio non tantum sine aliquo sono, sed etiam sine ullo temporali motu spiritalis creaturæ, in ejus mente atque ratione fixa quodam modo a Verbo Patri coeterno, et quodam modo impressa intelligitur, secundum quam moveretur, et ad speciem converteretur inferior illa tenebrosa imperfectio naturæ corporeæ, et fieret lux? Sed multum est ac difficillimum capere, quomodo dicatur, Deo non temporaliter jubente, neque id temporaliter audiente creatura, quæ contemplatione veritatis omnia tempora excedit, sed intellectualiter sibimet impressas ab incommutabili Dei sapientia rationes, tanquam intelligibiles locutiones, in ea quæ infra sunt transmit-

tente, fieri temporales motus in rebus temporalibus vel formandis vel administrandis. Si autem lux, quæ primum dicta est ut fiat, et facta est, etiam primatum creaturæ tenere intelligenda est, ipsa est intellectualis vita: quæ nisi ad Creatorem illuminanda converteretur, fluitaret informiter. Cum autem conversa et illuminata est, factum est quod in Verbo Dei dictum est: « Fiat lux. »

CAPUT X.

De versiculo 5. Quomodo dies unus peractus fuit sive in creatione sive post creationem lucis. — Primus explicandi modus improbat. — Secundus dicendi modus difficultatibus implicatur.

XVIII. VERUMTAMEN quemadmodum sine tempore dictum est, quia in Verbum Patri coeternum non cadit tempus; utrum ita etiam sine tempore factum sit, quisquam forsitan quærat. Sed quomodo potest hoc intelligi, cum facta luce et divisa a tenebris, et inditus diei noctisque vocabulis, dicat Scriptura: » Facta est vespera, » et factum est mane dies unus. » Unde videtur illud opus Dei factum per spatium diei, quo peracto ad vesperam ventum est, quod est noctis initium. Itemque peracto nocturno spatio completus est totus dies, ut mane fieret in alterum diem, in quo die Deus aliud consequenter operaretur.

XIX. Imo vero idipsum permirabile est, cum Deus nullo spatio syllabarum æterna Verbi sui ratione dixerit: » Fiat lux; » cur tanta mora facta sit lux, donec diei spatium præteriret, et vespera fieret? An forte cito quidem

lux facta est, sed mora diurni temporis in eo consumi potuit, cum discerneretur a tenebris, atque utrumque discretum suis vocabulis signaretur? Mirum si et hoc vel tanta mora fieri potuit a Deo, quanta dicitur a nobis. Discretio quippe lucis et tenebrarum, in ipso utriusque opere, cum lux fieret, consecuta est: non enim lux esse potuit, nisi discerneretur a tenebris.

XX. Quod autem « Vocavit Deus lucem diem et tenebras noctem, » quanta mora fieri poterat, etiamsi hoc syllabatim per sonum vocis egisset; nisi quanta et a nobis dicitur: Lux vocetur dies, et tenebrae vocentur nox: nisi forte quis ita desipiat, ut quia super omnia magnus est Deus, putet ore Dei prolatas, quamvis paucissimas syllabas, per totum diei spatium potuisse distendi. Huc accedit, quia Verbo sibi coeterno, id est, incommutabilis Sapientiae internis æternisque rationibus, non corporali sono vocis, « Vocavit Deus lucem diem, et tenebras noctem. » Rursum enim quaeritur, si verbis quibus utimur vocavit, qua lingua vocaverit; et quod opus erat sonis transeuntibus, ubi cujusquam non erat corporalis ullus auditus, et non inventur.

XXI. An dicendum est, quod cum cito peractum esset hoc opus Dei, tandiu stetit lux non succedente nocte, donec diurnum spatium perageretur: et tandiu mansit nox luci succedens, donec spatium nocturni temporis præteriret, et mane fieret diei sequentis, uno primoque transacto? Sed si hoc dixero, vereor ne deridear, et ab iis qui certissime cognoverunt, et ab iis qui possunt facillime advertere, quod eo tempore quo nox apud nos est, eas partes mundi presentia lucis illustret, per quas sol ab occasu in ortum redit, ac per hoc omnibus viginti quatuor horis non desse per circuitum gyri totius, alibi diem, alibi noctem. Numquidnam ergo in parte aliqua

posituri sumus Deum ubi ei vespera fieret, cum ab ea parte in aliam partem lux abscederet? Nam et in libro qui appellatur Ecclesiastes, ita scriptum est: » Et oritur sol, et occidit sol et in locum suum ducitur (3): hoc est » in eum locum unde ortus est. Sequitur enim, et dicit: » Ipse oriens illud vadit ad Austrum, et circuit ad aquilonem⁴. » Australis ergo pars cum habet solem, nobis dies est: cum autem ad Aquilonis partem circumiens pervenit, nobis nox est; non tamen in alia parte non est dies, ubi presentia solis est: nisi forte poeticiis figmentis cor inclinandum est, ut credamus solem mari se immergere, atque inde lotum ex alia parte mane surgere. Quamquam si ita esset, abyssus ipsa presentia solis illustraretur, atque ibi esset dies. Posset enim et aq̄as illuminare, quando ab eis non posset extinguī. Sed hoc monstruosum est suspicari. Quid quod etiam sol nondum erat?

XXII. Quapropter si spiritalis lux primo die facta est, numquidnam occidit, ut ei succederet nox? Si autem corporalis, quænam illa lux est, quam post occasum solis videre non possumus? quia nec luna erat adhuc, nec aliquæ stellæ. Aut si semper in ea parte cæli est, in qua sol, ut non sit solis lux, sed quasi comes ejus, eidem ita conjuncta, ut discerni dignoscique non possit, ad eandem reditur difficultatem solvendæ hujus quaestionis: quia et ista lux eodem modo quo sol, tanquam comes ejus, ab occasu in ortum circumiens redit; et est in alia parte mundi, quo tempore pars ista in qua sumus, tenebrescit in noctem. ⁵ Ex quo cogit, quod absit, in una parte credere eam fuisse, quam partem lux ista desereret, ut posset vespera fieri. An forte in ea parte lucem fecerat, in qua facturus erat hominem; et ideo cum ab ipsa parte cessisset, vespera facta dicitur, etiam cum in alia

parte lux illa esset, quæ inde discesserat, mane exortura peracto circuitu.

CAPUT XI.

De solis officio nova difficultas in superiore modo dicendi.

XXIII. Ut quid ergo factus est sol in potestatem diei, qui luceret super terram, si lux illa diei faciendo suffecerat, quæ dies etiam vocata est? An illa prior regiones superiores a terra longinquas illustrabat, ut sentiri non posset in terris; atque ita oportebat solem fieri¹, per quem dies inferioribus mundi partibus appareret? Potest et hoc dici, auctum esse fulgorem diei sole addito, ut per illam lucem minus fulgens dies quam nunc est, fuisse credatur. Etiam hoc a quodam dictum scio, primum naturam lucis inductam in opere Creatoris, cum dictum est: » Fiat lux, » et facta est lux; » postea vero cum de luminaribus dicitur, quid ex ipsa luce factum sit fuisse commemoratum, ordine dierum, quo visum est Creatori cuncta esse faciendâ: quæ natura lucis quo transierit facta vespera, ut vicissim nox perageretur, nec ille dixit, nec facile inveniri posse arbitror. Neque enim extinctam esse credendum est, ut nocturnæ tenebræ succederent; et ^{arsus} accensam, ut manè fieret, antequam ^{hoc} solis officio gereretur: quod a quarto die cepisse fieri, eadem Scriptura testatur.

¹ Psal. cxxxv, 8.

CAPUT XII.

Alia difficultas de successione trium dierum et noctium ante solis creationem. — Congregatio aquarum quomodo facta.

XXIV. Quod antequam fieret, quo circuitu sibi poterint tres dies noctesque succedere, lucis quæ primo facta est permanente natura, si lux corporalis tunc facta intelligenda est, et invenire et explicare difficile est. Nisi forte molem terrenam et aquosam, antequam esset ab alterutro utrumque discretum, quod tertio die factum scribitur, tenebras Deum appellasse quis dixerit, propter crassiores corpulentiam, quam lux penetrare non poterat, vel propter obscurissimam umbram tantæ molis, quam necesse est, ut ex altera parte habeat corpus, si ex aliqua parte lux fuerit. Ad quem locum enim cujuslibet corporis moles lucem pervenire non sinit, in eo loco umbra est: quoniam locus carens ea luce, qua illustraretur, nisi impediret corpus oppositum, hoc totum est quod umbra dicitur. Quæ si pro mole corporis tam magna fuerit, ut occupet spatium terræ, quantum ex altera parte dies occupat, nox vocatur. Neque enim omnes tenebræ nox. Nam et in speluncis amplis, in quarum abdita lux irrumpere per oppositam molem non sinitur, sunt utique tenebræ; quia lux non est ibi, totumque spatium illud locus est carens luce: nec tamen tales tenebræ acceperunt vocabulum noctis, sed illæ quæ in eam partem terræ succedunt, unde removetur dies. Sicut non omnis lux dies

appellatur; nam et lunæ lux est et siderum et lucernarum et coruscationum, et quarumque rerum ita fulgentium: sed illa lux appellatur dies, cui nox præcedenti recedentique succedit.

XXV. Sed si primaria lux illa undique terræ molem circumfusa contexerat, sive staret, sive circumiret, non erat ex qua parte admitteret noctem sibi succedere; quia nusquam ipsa discedebat, ut ei faceret locum. An ex una parte facta erat, ut ipsa circumiens, etiam noctem ex alia parte consequenter circumire permitteret? Cum enim totam terram adhuc aqua tergeret, nihil impediēbat, ut aquosa et globosa moles ex una parte faceret diem lucis præsentia, ex alia noctem lucis absentia, quæ in eam partem succederet a tempore vespertino, ex qua lux in aliam declinaret.

XXVI. Quo ergo congregatæ sunt aquæ, si totam terram prius occupaverant; illæ scilicet quæ detractæ sunt, ut terra nudaretur, in quam partem congregatæ sunt? Si enim erat aliquid nudum terræ, quo congregarentur; jam apparebat arida, nec totum abyssus occupabat. Si autem totum texerant; quis erat locus, quo colligrentur, ut terræ ariditas appareret? Numquidnam in altum congregatæ sunt, sicut fit cum ad ventilandum in area messis trita subrigitur, et congesta in aggerem nudat locum, quem diffusa contexerat? Quis hoc dixerit, cum videat usquequaque campos maris æquabiliter fusos, qui etiam cum aquæ fluctuantis quidam velut montes eriguntur, sedatis rursus tempestatibus complanantur? Et si qua littora nudantur latius, non potest dici nulla esse alia terrarum spatia, quo accedat id quod aliunde decedit, unde in eum locum ex quo recesserat, iterum accedat. Cum autem totam omnino terram undosa natura cooperiret, quo cede-

ret, ut nudaret aliquas partes? An forte ravior aqua velut nebula terras tegebat; quæ congregatione spissata est, ut ex multis eas partibus, in quibus arida posset apparere, nudaret? Quanquam et terra longe lateque subsidens, potuit alias partes præbere concavas, quibus confluentes et corruentes aquæ reciperentur, et appareret arida ex his partibus, unde humor abscederet.

CAPUT XIII.

Aqua et terra quando create.

XXVII. Non est autem informis omni modo materies, ubi etiam nebulosa species apparet: et ideo quæri adhuc potest, quando Deus istas conspicuas aquarum terrarumque species qualitatesque creaverit: in nullo enim sex dierum hoc invenitur. Itaque si hoc ante omnem diem fecit, sicut ante istorum primorum dierum commemorationem scriptum est, « In principio fecit Deus cælum et » terram; » ut in terræ vocabulo intelligamus jam formatam terrenam speciem, superfusus aquis ista jam visibili specie sui generis declaratis: ut in eo quod sequitur Scriptura dicens: « Terra autem erat invisibilis et incom- » posita, et tenebræ erant super abyssum: et Spiritus » Dei superferebatur super aquas, » nullam opinemur informitatem materię, sed terram et aquam sine luce, quæ nondum erat facta, suis jam notissimis qualitatibus condita: ut ideo terra invisibilis dicta intelligatur, quod aquis cooperta non posset videri, etiamsi esset qui posset videre; ideo vero incomposita, quia nondum a mari dis-

¹ 2 Sent. dist. 14. c. sequitur, *Dixit Deus; Congregentur.*

tincta, et cineta littoribus, et suis fetibus animalibusque decorata. Si ergo ita est, cur istæ species, quæ procul dubio corporales sunt, ante omnem diem factæ sunt? Cur non scriptum est : « Dixit Deus : Fiat terra, et facta est terra : item, Dixit Deus ; Fiat aqua, et facta est aqua : » vel utrumque communiter, si una quasi lege loci infimi continentur, dixit Deus : Fiat terra et aqua, et sic factum est? Cur non dictum est, cum hoc factum esset : « Vidit Deus, quia bonum est? »

CAPUT XIV.

Ratio cur primo versiculo Geneseos subintelligatur materia informis.

XXVIII. HÆC enim consideratio suavit (quoniam manifestum est omne mutabile ex aliqua informitate formari; simulque illud et catholica fides præscribit, et certissima ratio docet, nullarum naturarum materiam esse potuisse, nisi ab omnium rerum non solum formatarum, sed etiam formabilium inchoatore Deo atque creatore, de qua etiam dicitur ei quedam Scriptura, « Qui fecisti mundum ex materia » informi¹; »), hanc materiam illis verbis, quibus pro spiritali prudentia tardioribus etiam lectoribus vel auditoribus congrueret, fuisse commemoratam, quibus ante dierum enumerationem dictum est, « In principio fecit » Deus cælum et terram, » etc. donec diceretur, « Et » dixit Deus, » ut deinceps formatarum rerum ordo consequeretur.

¹ Sap. xi.

CAPUT XV.

Materia origine non tempore formam præcedit.

XXIX. NEX quia informis materia formatis rebus tempore prior est, cum sit utrumque simul concreatum, et unde factum est, et quod factum est. Sicut enim vox materia est verborum, verba vero formatam vocem indicant; non autem qui loquitur, prius emitit informem vocem, quam possit postea colligere, atque in verba formare: ita creator Deus non priore tempore fecit informem materiam, et eam postea per ordinem quarumque naturarum, quasi secunda consideratione formavit: formatam quippe creavit materiam. Sed quia illud unde fit aliquid, etsi non tempore, tamen quadam origine prius est, quam illud quod inde fit; potuit dividere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non divisit. Si enim quæretur, utrum vocem de verbis, an de voce verba faciamus, non facile quisquam ita tardo ingenio reperit, qui non potius verba fieri de voce respondeat: ita quamvis utrumque simul qui loquitur faciat, quid unde faciat naturali attentione satis apparet. Quamobrem cum simul utrumque Deus fecerit, et materiam quam formavit, et res in quas eam formavit, et utrumque ab Scriptura dici oportuerit, nec simul utrumque dici poterit, prius illud unde aliquid factum est, quam illud quod inde factum est, dici debuisse quis dubitet? Quia etiam cum dicimus materiam et formam, utrumque simul esse intelligimus, nec utrumque simul possumus enuntiare. Sicut autem in brevitate temporis contingit, cum duo ista verba profe-

rimus, ut alterum ante alterum proferamus: ita in prolixitate narrationis alterum prius quam alterum narrandum fuit, quamvis utrumque, ut dictum est, simul fecerit Deus; ut quod sola origine prius est in faciendo, etiam tempore prius sit in narrando: quia duæ res, quarum etiam altera nullo modo prior est, nominari simul non possunt; quanto minus simul narrari? Non itaque dubitandum est ita esse utrumque istam informem materiam prope nihil, ut non sit facta nisi a Deo, et rebus quæ de illa factæ sunt simul concreata sit.

XXX. Sed si credibiliter dicitur eam significari illis verbis, « Terra autem erat invisibilis et incomposita, et » tenebræ erant super abyssum; et Spiritus Dei superfluebatur super aquam¹; » ut excepto quod ibi positum est de Spiritu Dei, cætera rerum quidem visibilibus vocabula, sed ad illam informitatem, ut tardioribus poterat, insinuandam dicta intelligamus: quia hæc duo elementa, id est, terra et aqua, ad aliquid faciendum operantium manibus tractabiliora sunt cæteris, et ideo congruentius istis nominibus illa insinuabatur informitas. Si hoc ergo probabiliter dicitur, non erat aliqua formata moles, quam lux ex una parte illustrans, ex altera faceret tenebras, unde posset nox die descendere.

¹ Gen. 1, 2.

CAPUT XVI.

Alia ratio explicandi quomodo dies et nox facta fuerit, emissione scilicet et contractione lucis, non probatur.

XXXI. EMISSIONEM vero contractionemque lucis illius si velimus diem noctemque intelligere, nec causam videmus cur ita fieret. Non enim jam erant animalia, quibus hæc vicissitudo salubriter exhiberetur, et quibus postmodum exortis per circuitum solis cernimus exhiberi. Nec ullum occurrit exemplum, quo istam emissionem contradictionemque lucis, ut diei noctisque vicissitudines fierent, probare possimus. Jactus enim radiorum ex oculis nostris cuiusdam lucis quidem est jactus; et contrahi potest, cum aërem, qui est oculis nostris proximus, intuemur; et emitti, cum ad eandem rectitudinem, quæ sunt longe posita attendimus. Nec sane cum contrahitur, omnino cernere quæ longe sunt desinit, sed certe obscurius, quam cum in ea obtutus emittitur. Sed tamen ea lux, quæ in sensu videntis est, tam exigua docetur, ut nisi adjuvemur extranea luce, nihil videre possimus; et quoniam discerni ab ea non potest, quo exemplo demonstrari possit emissio in diem, et contractio lucis in noctem, sicut dixi, reperire difficile est.

CAPUT XVII.

De spiritali luce difficultas, quomodo in ea sit vespera et mane, divisioque a tenebris.

XXXII. Si autem spiritalis lux facta est, cum dixit Deus: « Fiat lux; » non illa vera Patri coeterna intelligenda est, per quam facta sunt omnia, et quae illuminat omnem hominem; sed illa de qua dici potuit, « Prior omnium creata est Sapientia¹. » Cum enim aeterna illa et incommutabilis, quae non est facta, sed genita Sapientia, in spirituales atque rationales creaturas, sicut in animas sanctas se transfert, ut illuminatae lucere possint, fit in eis quaedam luculentae rationis affectio, quae potest accipi facta lux, cum diceret Deus: « Fiat lux; » si jam erat creatura spiritalis, quae nomine caeli significata est, in eo quod scriptum est: « In principio fecit Deus caelum et terram; » non corporeum caelum, sed caelum incorporeum caeli corporei, hoc est, super omne corpus, non locorum gradibus, sed naturae sublimitate praepositum. Quo autem modo simul fieri potuit et quod illuminaretur, et ipsa illuminatio, ac diverso tempore narranda fuerit, paulo ante diximus, cum de materia tractarem.

XXXIII. Sed huic luci succedentem noctem, ut vespera fieret, quo pacto intellecturi sumus? A tenebris vero quilibet talis lux dividi potuit, dicente Scriptura: « Et di- » visit Deus inter lucem ac tenebras? » Numquid jam erant peccatores et stulti decedentes a lumine veritatis, inter quos et in eadem luce permanentes divideret Deus,

¹ Eccli. 1, 4.

tanquam inter lucem ac tenebras; et lucem vocans diem, ac tenebras noctem, ostenderet se non operatorem peccatorum; sed ordinatorem distributione meritum? An hic dies totius temporis nomen est, et omnia volumina saeculorum hoc vocabulo includit: ideoque non dictus est primus, sed unus dies? « Et facta est enim vespera, et » factum est, inquit, mane dies unus: » ut per hoc quod facta est vespera, peccatum rationalis creaturae; quod autem factum est mane, renovatio ejus significata videatur.

XXXIV. Sed haec allegoriae propheticae disputatio est, quam non isto sermone suscepimus. Instituumus enim de Scripturis nunc loqui secundum proprietatem rerum gestarum, non secundum aenigmata figurarum. Ergo ad rationem factarum conditarumque naturarum, quomodo invenimus vesperam et mane in luce spiritali? An divisio quidem lucis a tenebris, distinctio est jam rei formatae ab informi; appellatio vero diei et noctis, insinuatio distributionis est, qua significetur nihil Deum inordinatum relinquere, atque ipsam informitatem, per quam res de specie in speciem modo quodam transeundo mutantur, non esse indispositam; neque defectus profectusque creaturae, quibus sibimet temporalia quaeque succedunt, sine supplemento esse decoris universi? Nox enim ordinatae sunt tenebrae.

XXXV. Propterea vero cum facta esset lux, dictum est: « Vidit Deus lucem, quia bona est; » cum hoc posset post omnia ejusdem diei dicere, id est, ut cum explicasset, « Dixit Deus: Fiat lux, et facta est lux. Et divisit Deus » inter lucem et tenebras. Et vocavit Deus lucem diem, » et tenebras vocavit noctem; » tunc diceret: « Et vidit » Deus quia bonum est; » et deinceps annecteret: « Et » facta est vespera, et factum est mane; » sicut in aliis operibus facit, quibus vocabula imponit. Hic ergo prop-

terea non ita fecit, quoniam a formata re ad hoc distincta est illa informitas, ut non in ea finis esset, sed adhuc formanda restaret per creaturas ceteras jam corporales. Itaque si posteaquam distincta essent illa divisione et vocabulis, tunc diceretur: « Vidit Deus quia bonum est; » hæc facta acciperemus significari, quibus jam in suo genere nihil esset addendum. Quia vero lucem solam ita perlecerat; « Vidit Deus, inquit, lucem, quia bona est, » et divisione ac nominibus discrevit a tenebris. Neque tunc dixit: « Vidit Deus quia bonum est; » ad hoc enim erat informitas illa discreta, ut adhuc inde alia formarentur. Namque ista nox, quæ nobis notissima est, (facit enim eam super terras solis circuitus,) quando per luminarium distributionem a die dividitur, post ipsam divisionem diei et noctis dicitur: « Vidit Deus quia bonum est. » Non enim hæc nox informis aliqua substantia erat, unde adhuc alia formarentur, sed spatium loci plenum aëre, carens lumine diurno, cui utique nocti jam nihil addendum esset in genere suo, quo esset speciosior sive distinctior. Vespera autem in toto illo triduo, antequam fierent luminaria, consummati operis terminus non absurde fortasse intelligitur; mane vero, tanquam futuræ operationis significatio.

CAPUT XVIII.

Quomodo Deus operatur.

XXXVI. SED ante omnia meminerimus, unde jam multa diximus, non temporalibus quasi animi sui aut corporis motibus operari Deum, sicut operatur homo vel Angelus, sed æternis atque incommutabilibus et stabilibus rationi-

bus coeterni sibi Verbi sui, et quodam, ut ita dixerim, fœtu pariter coeterni sancti Spiritus sui. Nam et illud quod per græcam et latinam linguam dictum est de Spiritu Dei, quod superferebatur super aquas, secundum syrac linguæ intellectum, quæ vicina est hebrææ, (nam hoc a quodam docto Christiano Syro fertur expositum), non superferebatur, sed fovebat potius, intelligi perhibetur. Nec sicut foveantur tumores aut vulnera in corpore aquis vel frigidis vel calore congruo temperatis: sed sicut ova foveantur ab alitibus, ubi calor ille materni corporis etiam formandis pullis quodam modo adminiculatur, per quemdam in suo genere dilectionis affectum. Non itaque per singulos dies istorum operum divinorum tanquam temporales voces Dei carnaliter cogitemus. Non enim ad hoc ipsa Dei Sapientia nostra infirmitate suscepta venit ad colligendos sub alas suas filios Jerusalem¹, quemadmodum gallina pullos suos, ut semper parvuli simus; sed ut malitia infantes, mente pueri esse desinamus².

XXXVII. Et in rebus obscuris atque a nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam divina legerimus, quæ possint salva fide qua imbuimur, alias atque alias parere sententias, in nullam earum nos præcipiti affirmatione ita projiciamus, ut si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus: non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimittentes, ut eam velimus Scripturarum esse, quæ nostra est; cum potius eam, quæ Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.

¹ Matth. xxiii, 37. — ² 1 Cor. xiv, 20.

CAPUT XIX.

In obscuris Scripturæ locis nihil temere asserendum.

XXXVIII. PONAMUS enim in eo quod scriptum est, « Dixit Deus: Fiat lux, et facta est lux; » alium sensisse lucem corporalem factam, et alium spiritalem. Esse spiritalem lucem in creatura spiritali, fides nostra non dubitat; esse autem lucem corporalem celestem, aut etiam supra cælum, vel ante cælum, cui succedere nox potuerit, tandiu non est contra fidem, donec veritate certissima refellatur. Quod si factum fuerit, non hoc habebat divina Scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia. Si autem hoc verum esse certa ratio demonstraverit, adhuc incertum erit, utrum hoc in illis verbis sanctorum Librorum scriptor sentiri voluerit, an aliud aliquid non minus verum. Quod si cætera contextio sermonis non hoc eum voluisse probaverit, non ideo falsum erit aliud, quod ipse intelligi voluit; sed et verum, et quod utilius cognoscatur. Si autem contextio Scripturæ hoc voluisse intelligi scriptorem non repugnaverit, adhuc restabit quæerere, utrum et aliud non poterit. Quod si et aliud potuisse invenerimus, incertum erit quidnam eorum ille voluerit: et utrumque sentiri voluisse, non inconvenienter creditur, si utriusque sententiæ certa circumstantia suffragatur.

XXXIX. Plerumque enim accidit ut aliquid de terra, de cælo, de cæteris mundi hujus elementis, de motu et conversione vel etiam magnitudine et intervallis siderum, de certis defectibus solis ac Lunæ, de circuitibus annorum

et temporum, de naturis animalium, fructuum, lapidum, atque hujusmodi cæteris, etiam non Christianus ita noverit, ut certissima ratione vel experientia teneat. Turpe est autem nimis et perniciosum ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus quasi secundum christianas literas loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, ut (quemadmodum dicitur) toto cælo errare conspiciens, risum tenere vix possit. Et non tam molestum est, quod errans homo deridetur, sed quod auctores nostri ab eis qui foris sunt, talia sensisse creduntur, et cum magno eorum exitio, de quorum salute satagimus, tanquam indocti reprehenduntur atque respuuntur. Cum enim quemquam de numero Christianorum in ea re, quam optime norunt, errare deprehenderint, et vanam sententiam suam de nostris libris asserere; quo pacto illis libris credituri sunt, de resurrectione mortuorum, et de spe vitæ æternæ, regnoque cælorum, quando de his rebus, quas jam experiri, vel indubitatis numeris percipere potuerunt, fallaciter putaverint esse conscriptos? Quid enim molestiæ tristitiæque ingerant prudentibus fratribus temerarii præsumptores, satis dici non potest; cum si quando de prava et falsa opinione sua reprehendi, et convinci cœperint ab eis, qui nostrorum librorum auctoritate non tenentur, ad defendendum id quod levissima temeritate et apertissima falsitate dixerunt, eosdem libros sanctos, unde id probent, proferre conantur, vel etiam memoriter, quæ ad testimonium valere arbitrantur, multa inde verba pronuntiant, non intelligentes neque quæ loquantur, neque de quibus affirmant.

CAPUT XX.

*Genesim cur interpretetur sententias varias profere-
ndo, non aliquam unam asserendo.*

XI. AD hoc enim considerandum et observandum, libri Geneseos multipliciter, quantum potui, enucleavi protulique sententias de verbis ad exercitationem nostram obscure positis, non aliquid unum temere affirmans cum præiudicio alterius expositionis fortasse melioris, ut pro suo modulo eligat quisque quod capere possit: ubi autem intelligere non potest, Scripturæ Dei det honorem, sibi timorem. Sed cum tam multis exitibus verba Scripturæ, quæ tractavimus, exponantur, cohibeant se tandem qui litteris inflati sæcularibus hæc ita posita, ut omnia pia corda nutriant, velut imperitum atque impolitum aliquid exagitant, sine pennis in terra reptantes, et volatu ranarum avium nidos irridentes. Periculosos autem errant quidam infirmi fratres, qui cum istos impios de cœlestium corporum numeris, vel de quibuslibet elementorum mundi hujus quæstionibus subtiliter et copiose disserere audiunt, evanescent, et eos sibi cum suspirio præponentes, et magnos putantes, saluberrimæ pietatis libros cum fastidio repetunt, et quos dulciter haurire deberent, vix patienter attingunt; a segetis asperitate abhorrentes, et spinarum floribus inhiantes. Non enim vacant videre quam suavis est Dominus¹, nec in sabbato esuriunt²; atque ideo pigri sunt, potestate a Domino sabbati accepta, vellere

¹ Psal. xxxiii, 9. — Matth. xii, 1.

spicas, et tandiu versare manibus, contritasque purgare, donec ad escam perveniant.

CAPUT XXI.

Quis fructus hujusmodi interpretationis, qua nihil temere asseritur.

XLI. DICER aliquis: Quid tu tanta tritura dissertationis hujus? quid granorum exusti? quid eventilasti? Cur promodum in quæstionibus adhuc latent omnia? Affirma aliquid eorum, quæ multa posse intelligi disputasti? Cui respondeo ad eum ipsum me cibum suaviter pervenisse, quod didici non hæcere homini in respondendo secundum fidem, quod respondendum est hominibus qui calumniari libris nostræ salutis affectant, ut quidquid ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris Litteris non esse contrarium. Quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris Litteris, id est, catholicæ fidei contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum: atque ita teneamus Mediatorem nostrum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ atque scientiæ absconditi¹, ut neque falsæ philosophiæ loquacitate seducamur, neque falsæ religionis superstitione terreamur. Et cum divinos Libros legimus in tanta multitudine verorum intellectuum, qui de paucis verbis eruntur, et sanitate catholicæ fidei muniuntur, id potissimum deligamus, quod certum apparuerit eum sensisse, quem legimus: si autem hoc latet, id certe quod circumstantia

¹ Coloss. ii, 3.

Scripturæ non impedit, et cum sana fide concordat : si autem et Scripturæ circumstantia pertractari ac discuti non potest, saltem id solum quod fides sana præscribit. Aliud est enim quid potissimum scriptor senserit non dignoscere, aliud autem a regula pietatis errare. Si utrumque vitari non potest, etiamsi voluntas scriptoris incerta sit, sane fidei congruum non inutile est eruisse sententiam.

LIBER II.

DE EO QUOD SCRIPTUM EST : « ET DIXIT DEUS : FIAT FIRMAMENTUM, ETC. » ESQUE AD VESPERULUM 19. ET FACTUM EST VESPERE, ETC. NONNULLA IN FINE CONTRA GENETHLIACOS.

CAPUT I.

Firmamentum in medio aquarum quid. Aquas supra sidereum cælum esse quidam negant.

« I. Er dixit Deus : Fiat firmamentum in medio aquarum, et sit dividens inter aquam et aquam : et sic est factum. Et fecit Deus firmamentum, et divisit Deus inter aquam quæ erat infra firmamentum, et inter aquam quæ erat super firmamentum. Et vocavit Deus firmamentum cælum. Et vidit Deus, quia bonum est. » Et facta est vespera, et factum est mane dies secundus. » De verbo Dei, quo dixit : « Fiat firmamentum, etc. » et de placito ejus, quo vidit, quia bonum est, et de vespera et mane, non opus est hic iterum similiterque disserere : atque ita deinceps quotiescumque ista repetuntur, secundum superiorem inquisitionem interim considerata esse admonemus. Utrum autem nunc illud cælum fiat, quod excedit aëris omnia spatia ; ejusque omnem altitudinem, ubi etiam luminaria stellæque constituuntur quarto die ; an ipse aër vocetur firmamentum, quæri merito potest.